

Influența poeziei populare române din secolul al XVI-lea asupra lui Balassa Bálint.

I.

Am de gând să vorbesc pe scurt despre cea mai veche legătură reală dintre literatura română și cea ungrească. Esența și ramurile acestei legături, în ce privește literatura maghiară și cea mondială, au fost scoase mai de mult la iveală de cercetătorii literaturii maghiare. Sintetizarea acestor rezultate însă poate da niște puncte de îndreptare pentru cei ce cercetează cântecele populare române. Ea poate să ne mai dea niște puncte de vedere pentru aflarea a două poezii populare române din secolul al XVI-lea și pe această bază ea ne poate servi ca orientare pentru cunoașterea particularităților de ritm și de cuprins ale vechii poezii populare române. Cu toate că fapta, din care se pot face deducerile, nu e prea bogată în amănunte, ea e totuși însemnată și interesantă.

Este în deobște cunoscut că în toate veacurile și în toate literaturile cel mai mare poet este *poporul*. El își produce cu cea mai nețărmurită bogăție alcătuirile sale de cele mai variate genuri, care pentru lumea de gândiri și de simțiri a fiecărui popor sânt de cel mai hotărîtor interes. Aceste produse populare reoglesc foarte fidel ideile și sufletul poporului, fiind totdeauna și un izvor nesecat pentru poezia cultă. În ziua de azi se știe că *Herder* și tovarășii lui au fost bine orientați cu privire la însemnătatea pe care o are poezia populară în istoria artelor. Ideea de a se aprecia arta populară în literatura ungrească s'a ivit pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. De atunci, pe de o parte s'au cules produsele poeziei populare maghiare, pe de alta formulele și cuprinsul ei au fost imitate de poeți.

Kölcsey, unul din cei mai distinși scriitori din întâia jumătate a secolului al XIX-lea, a scris mai multe din poeziile lui după câte o poezie populară. În jurul lui și după dânsul mulți au pornit pe această cale. Încoronarea acestei direcții o face poezia lui *Petőfi*. El este cel mai aproape de popor, totdeauna însă și liricul cel mai artistic al literaturii ungurești. Dânsul s'a scoborit până la cele mai profunde pături ale mării sufletului popular, nu pentru ca să rămână acolo, ci ca să scoată la iveală mărgăritare prețioase și să le așeze ca nestemate ale poeziei populare pe masa literaturii mondiale, poleindu-le cu strălucirea unui geniu admirabil, ca să fie tuturor o desfătare și o întremare sufletească pe vecie.

Poporul este cel mai mare poet, poetul *vecinic*. Proporțional însă, nu cunoaștem decât o parte prea neînsemnată a poeziei populare. Câte poezii și poezioare nu răsar pe zi ce trece și cât de restrâns e numărul celor ce pot fi însemnate de cei care se ocupă cu literatura și etnografia, stabilindu-se și făcându-se astfel cunoscute pentru națiunea întreagă. Culegerea sistematică a produselor poeziei populare maghiare are un trecut de 80 de ani. Mai întâiu Societatea *Kisfaludy*, pe urmă cea etnografică (*Magyar Néprajzi Társaság*) și organizația din sânul ei: *Folklor-fellows*, precum și mulți strângători au cules cu o râvnă deosebită nu numai produsele poeziei populare maghiare, ci în general și pe ale altor popoare de pe teritoriul statului maghiar de odinioară. Din această pornire generoasă a răsărit și acea mare colecție a cântecelor populare românești din Bihor, care s'a făcut împreună cu text și note muzicale, de vestitul compozitor maghiar: *Béla Bartók* și care a fost primită foarte călduros și de specialiști¹.

Dar cunoștințele noastre cu privire la produsele poeziei populare, cu toată râvna depusă pentru cercetarea lor, sânt încă defectuoase. În ce privește cronologia acestor produse, cunoștințele noastre sânt și mai reduse. Produsul poeziei populare însemnat azi, când s'a înjghebat el? Azi ori înainte de veacuri?

¹ *Cântece populare românești din comitatul Bihor* (Ungaria). *Chansons populaires roumaines du département Bihor*. Culese și adnotate de *Béla Bartók*, profesor la academia regală de muzică din Budapesta. București, 1913, pp. XXII + 360. Ed. Academia Română. Mai departe: *Cântece populare*

Fiindcă ambele cazuri sânt cu putință. Și cu cât e mai vechiu un astfel de produs, cu atât mai prețioase concluzii pot fi trase din el pentru istoria literaturii. Stabilirea cronologiei e o sarcină extrem de grea. Nu se ivește decât foarte rar în text vreun nume istoric ori vreo dată din istoria culturală care să ne servească de indiciu pentru această stabilire.

II.

Cele două fapte, asupra cărora am să insist, sânt din secolul al XVI-lea și ne indică urmele a două cântece populare românești, a căror urmărire mai de aproape o poate face numai filologia română.

Aceste urme se ivesc în poezia baronului Bálint Balassa. Valentin Balassa (1551—1594) este unul din cei mai mari artiști ai lirei maghiare nu numai din secolul al XVI-lea, ci din toate vremurile. Alcătuirii artistice de felul cântecelor lui vitejești, religioase și de iubire nu se ivesc decât aproape cu două sute și cizeci de ani mai târziu. În cariera lui se întrunesc și se perindează contraste admirabil de îndrăznețe și ciudat de stranii. Se naște în serviciul lui Apollon, trăește în al zeiței Venus și-și sfârșește zilele în slujba lui Mars. Voinic pe sprânceană, ales poet din mila lui Dumnezeu, ostaș apărător de hotare și cavalier pribeag; patriot însuflețit și aventurier neobosit, care-și iubește nemărginit patria și totuși își caută un adăpost în afară de granițele ei. El are să fie orișunde un admirator înflăcărat al femeilor și o jertfă a lor; iubitor schimbăcios și totuși statornic, se închină mai totdeauna iubirii și se prăpădește din cauza ei; fluturatic turburător și distrugător de căsătorii, își otrăvește viața tocmai prin căsătoria sa proprie; stăpân mândru de cetăți, chefliu, buclucaș și tovarăș vesel, gata oricând de a da piept cu primejdiile, dar și de a ciocni și închină cu păharele, pe unde trece, bucuria, cântecul și florile îi răsar în cale, dar învinuirile, plânsetele, și jeliurile rămân pe urma lui¹.

¹ V. Széchy Károly, *Báró Balassa Bálint* (Vol. I, p. 5—6 din seria Magyar Remekírok). În afară de acest studiu mai scurt, viața lui Balassa a fost scrisă în două biografii amănunțite; una s'a scris de *Szilády Áron* ca introducere la ediția critică a tuturor scrierilor lui Balassa (1879) și s'a editat de Societatea Istorică Ungurească. Biografia cealaltă, adăogată pe baza unor date nouă, a fost scrisă de *Erdélyi Pál*: *Balassa Bálint*, 1899; a apărut în seria numită: *Biografii istorice maghiare*. (Magyar Történeti

În buchetul colorat al poeziei lui Balassa sânt foarte gin-gașe și vioaie „cântecele lui de floare“, precum se numeau produsele poeziei de iubire în secolul XVI, și în general în toată literatura maghiară veche. Cântecele de floare ale lui Balassa nu s'au tipărit decât în 1879, fiindcă concepția religioasă din secolul al XVI-lea le-a desconsiderat, ba le-a și persecutat. În manuscris însă au fost cunoscute de toată maghiarimea.

În cuprinsul și stilul poeziilor sale se ivesc de multe ori particularitățile internaționale ale poeziei din secolul al XV-lea și al XVI-lea. Poezia lui de iubire are și ea un caracter de curtenire, scopul fiindu-i de a înrâuri asupra damei adorate, de a o cuceri. Mijloacele de cucerire sânt: pe de o parte, preamărirea frumuseților iubitei (versuri de complimente), pe de alta, provocarea compătimirii ei prin scoaterea la iveală a dorurilor și suferințelor îndurate de îndrăgostit. Concepția literară de pe atunci nu numai că admitea *împrumuturile literare*, ci dimpotrivă, autorii înșiși se făleau arătând că lucrările lor s'au compus din operele vreunui scriitor îndeobște cunoscut. Astfel își arată și Balassa izvoarele lui care sânt I. Regnart, Fulgosius, Angerianus, Marullus, Aeneas Sylvius, Propertius, Ovidius . . . Afară de aceștia el își mai ia motivele din cântece populare germane, croate, turcești și românești.

Este de însemnat că aceste multiple influențe streine sânt nemijlocite și nu luate din a doua mână. Educatorul lui a fost unul din cei mai aleși reformatori ai secolului al XVI-lea: *Bornemissza Péter*. El și cu blânda mamă a lui Balassa au sădit în inima poetului germeii religiei mângâietoare și toate cunoștințele pe cari trebuia să le aibă un vlăstar de aristocrat, din domeniul teologiei, dreptului și al moralei. De aici și-a câștigat Balassa elementele humanistice de proveniență clasică ale culturii sale, cunoștințele sale de teologie și crezul lui pozitiv. A mai cunoscut temeinic și literatura italiană, germană, polonă și turcească, și aceste limbi le-a vorbit. Pe cea germană și latină și le-a însușit în casa părintească. Iar pe celelalte: italiană, turcească, polonă și croată, în cetățile de pe la granițe, în toiul luptelor. Secolul în care a trăit el e veacul cuceririi turcești, în vremea când Soliman II Biruitorul a subjugat o parte însemnată a Ungariei de atunci. Oștirile lui trufășe au primejduit necontenit viața și averea populației creștine umplând-o de

groază. Nu ciocnirile mari, decizive au fost periculoase, ci tocmai aceste hărțuieli de pradă. Din cauza pustiiilor și prădărilor turcești, s'au înființat cetățile și miliția pe la hotare. În cetățile acestea a stat o oaste de lefegii din cele mai diferite națiuni, într'o nepregetată luptă, gata oricând, contra Turcilor. Balassa, din scurta lui viață, a petrecut relativ mult într'o astfel de cetate (în Eger).

Aci s'a deprins Balassa cu viața voinicească, aci și-a însușit, măcar în parte, și limbile și cântecele amintite.

Dar unde și-a însușit limba română, unde a avut prilejul de a cunoaște poezia română?

Aci în Ardeal, unde ajunsese ca prizonier de războiu al lui Ștefan Báthori, împotriva căruia luptase, cu armatele lui Gáspár Békés.

Ștefan Báthori și-a răzbunat aspru asupra aristocraților din Ardeal, care s'au ridicat împotriva lui, dar cu voinicul nostru, care se alesese cu o rană grea, a fost blând și l-a luat la curtea sa, l-a ținut în jurul său la Alba-Iulia și la Mediaș. Bunăvoința principelui și tratamentul bun i-au vindecat repede durerea trupescă, și tot repede se vindecă și de rana unei iubiri nefericite. Cele mai frumoase femei ale Ardealului: Iudita *Bebek*, Catarina *Morgai*, Barbora *Csáky*, soția lui Cr. Hagymásy, Cristina *Sanyiki* și o anume Susana îl atrăgeau pe Balassa, care ca un fluture nestatornic, a zburat de la una la alta. O parte din iubirile lui a turnat-o în poeziile-i gingașe, din cari mai multe s'au înjghebat în Ardeal, deși șederea lui aci s'a terminat în cursul anului următor 1576. În acest an, Șt. Báthori a fost ales rege de către Poloni. I-a urmat pe tronul Ardealului fratele său mai bătrân, Cristofor. Balassa a fost trimis, ori mai bine zis, trecut pe ascuns de noul principe la Cracovia, ca să fie la adăpost de Turci. Balassa s'a gândit cu plăcere timp de mai mulți ani după aceasta la Ardeal și odată a mai și fost pe acolo „pentru cai iuți la fugă“¹.

Aci, în Ardeal, în prizonieratu-i liber, și-a însușit Balassa, cu receptivitatea geniului, limba românească și aci a cunoscut și cântecul popular românesc, din care imprumută motivele a două poezii.

¹ V. despre aceasta, Kristóf György, *Balassa Bálint Erdélyben*. (Ellenzék 30. Aprilie 1922)

Una din ele este cea de supt nr. XXIX (p. 49, în ediția lui Szilády).

În această poezie, poetul își plânge soarta nefericită de a trăi singur, ca un copac de pe câmpia întinsă. Pe acesta soarele îl seacă și-l istovește de puteri, iar pe dânsul, iubirea. Ciripitul rândunelelor în faptul zilei îi deșteaptă iubirea cea arzătoare, amintindu-i de iubita lui; ar dori să o vadă, să stea de vorbă cu ea. Aceasta însă nu-i stă în puteri, căci, din cauza pizmașilor săi, nu se poate apropia de ea, tocmai precum, din cauza spinilor, nu se poate ridică vioreaua. De aceea, cel puțin gândurile i le trimite. Nu-i pasă nici de prăpădirea lui în toiul chinurilor, numai ea să fie ferită de vestea cea rea.

În manuscris, (care nu e scris de mâna lui Balassa, ci de a grămăticului său, Emeric *Hartyáni*), cântecul acesta are următorul titlu caracteristic: *Carmen tenui nec pingui Minervae compositum*. Pe urmă, se află notele muzicale (după ediția lui Szilády, păstrându-se ortografia originală a manuscrisului): *Az „Szavu nu lasze'n kaasza fata“ oláh ének nótája* (după notele muzicale ale cântecului românesc, Savu nu lasă'n casă fata . . .).

Ceealaltă poezie a lui, de asemenea cu motivul scos din poezia populară română, este cea de sub nr. XXXV (pe pp. 59–60 din ediția lui Szilády).

În aceasta poetul arată că vechea lui iubire, care aproape se prefăcuse în cenușă, s'a aprins din nou. Ar stinge văpăile, însă nu știe cum. Suferă chinuri ca fiara rănită de moarte de o săgeată otrăvită. Cupido, care i-a inflăcărat acum iubirea, îi făgăduise dragoste statornică, însă nu și-a împlinit făgăduiala. Roagă pe Cupido să nu-și bată joc de el, să nu-l facă să se îndrăgostească decât dacă îi poate da și pe aleasa inimei sale.

Titlul acestei poezii e dat cu text maghiar: *Ezt akkor szerzette, hogy az ő felesége idegensége miatt az régi szeretőin kezdett szivében megindulni. Arra az oláh nótára: az mint az eltévedt juhokat siratja volt az oláh lány.* (Acest cântec a fost compus atunci, când, din cauza răcelii soției sale, și-a adus aminte de vechile-i iubite: *După melodia cântecului românesc: ciobănița română își plângea oile rătăcite*).

III.

Iată o atingere a două literaturi, o legătură din secolul al XVI-lea a sufletului poetic român cu cel maghiar. Aceste două fapte, ce-i drept, deși sânt neînsemnate, totuși dau niște puncte de reazim pentru cei ce se ocupă cu poezia populară română. Urmează ca aceștia să stabilească și să cerceteze textul acestor două cântece românești din secolul al XVI-lea, care — după cum este de presupus — au fost foarte cunoscute.

Punctul de plecare al acestor cercetări trebuie să fie, firește, notița manuscrisului, care cuprinde poeziile lui Balassa și pe care am reprodus-o fidel după ediția critică a lui Szilády; în rândul al doilea, textul și ritmul celor două poezii.

Spre ușurarea cercetărilor, am să scot la iveală raportarea lui Balassa la modelele lui, fiindcă astfel ni se prezintă niște puncte de reazim și pentru textul și ritmul cântecelor originale românești, cari i-au servit lui Balassa de motiv.

Frazele poeziei curtenitoare de pe atunci au fost întrebuințate de Balassa în textele sale așa, precum, de exemplu, limbajul stereotip de jurnalistică modernă se întrebuințează de ziariști. Nu se schimbă decât arătarea locului și timpului, câte un nume propriu și articolul e gata. Imediat se vede, dacă vreun ziarist e la o gazetă zilnică, fiindcă stilul nu-i al lui, ci e șablonul obicinuit. Profesionistul însă își împodobește acest șablon cu însușirile originalității sale, încât fiecare cetitor îi datorează recunoștință și doar acribia filologică observă aici multe lucruri împrumutate. Astfel de lucruri se pot dovedi și în domeniul poeziei. Cei ce nu au decât râvna și dorința de scriitor, împrumută materialul verbal și, neputând adăoga nimic din individualitatea lor proprie, de abia se deosebesc de simplul copist. Geniul transformă cele împrumutate în așa fel, că par a fi ale lui, proprii. Aproape toate piesele lui Shakespeare se pot citi în istoriile romane, la Plutarch, la Marlow și în cronicile lui Holinshed. Cu toate acestea, originalitatea și strălucirea nemijlocită a geniului lui Shakespeare nu au fost puse niciodată la îndoială, ci au fost admirate întotdeauna. Cam așa e și legătura lui Balassa cu izvoarele din cari a împrumutat. Câteodată nu ia decât un singur rând, altădată strofe întregi; uneori, traduce poezii întregi, însă cu marele dar al geniului de a preface orice prin frumusețea originalității și personalității sale. Versurile trec prin

prizma specială a geniului, înainte de a le da cetitorilor spre distrare și desfătare.

Întrebarea ce ni se impune privitor la raportul lui Balassa față de aceste două cântece românești, nu se poate lămurii cu toată preciziunea. La cântecul de supt nr. XXIX., citează și versul dintâiu al celui românesc, însă cântecul lui Balassa începe printr'un vers, care e cu totul altul. Din aceasta s'ar putea deduce că numai starea sufletească și împrejurările sânt înrudite în cele două poezii. Nu-i cu neputință ca aceasta s'o admitem și în ce privește al doilea cântec (pe cel de supt nr. XXXIV). La acesta din urmă, nu se citează versul de la început, ci se arată cuprinsul întreg: precum româncă își plânge oile rătăcite, tot așa plânge și poetul iubirile lui dispărute, și anume pe a soției sale, Cristina Dobó, care s'a răcit față de dânsul și pe a vechei sale iubite, Ana Losonczy, care a fost părăsită de el, nu de mult, iar acum înzadar îi mărturisește acesteia înflăcărarea reinnoitei lui iubiri. Dealțul, editorul învățat al poeziilor lui Balassa, Áron Szilády, face următoarea observare (în notele de pe pagina 287): „Titlul și cuprinsul se lămuresc în mod reciproc. În ce privește cântecul românesc, sânt mulți cari afirmă că unul din cântecele de preferință ale Românilor e și în ziua de azi acela, în care fata își plânge oile (ori după altă variantă: caprele) pierdute. Sânt și de cei ce afirmă că acest cântec s'a transcris și pentru pian și s'a publicat; mie însă nu mi-a fost cu putință a-l afla cu toate cercetările întreprinse“. Firește că pentru aceasta trebuie să cunoască temeinic poezia populară veche a Românilor și literatura specială.

Mai este o împrejurare de mare însemnătate, pe care trebuie să o avem înaintea ochilor în cercetarea celor două cântece românești: *arătarea melodiei*. Termenul obicinuit al lui Balassa pentru aceasta este: după cutare și cutare melodie (și urmează versul de la început al cântecului respectiv ori, în ordine inversă, ca și aci: la nr. XXIX: *Szavu nu lasze*, etc., după melodia aceluși cântec. Rostul însemnării muzicii l-a arătat Al. Eckhardt¹. Potrivit constatărilor lui Al. Eckhardt, arătarea melodiei la Balassa însemnează: 1. că modelul se poate cântă, 2. că strofa se compune din tot atâtea versuri, iară versul din tot atâtea silabe, ca și în originalul luat ca model.

Al. Eckhardt, *Balassa Balint irodalmi mintái*. Budapest. Irodalomtört.

Aşa, de exemplu, poezia de la nr. VIII a lui Balassa se potriveşte întru toate cu un cântec (nr. I. 13, din Regnart în ediția lui Eitner, nr. 24); numărul versurilor și al silabelor e același și astfel unitatea ritmică a celor două poezii e cu totul asemănătoare. Se deosebesc însă prin numărul strofelor, fiindcă poezia lui Balassa constă din mai multe strofe.

Prin urmare, la cercetarea celor două cântece românești, trebuie neapărat să se observe numărul silabelor din strofele lui Balassa. Împărțirea și numărul strofelor nu ne poate da decât o bază cu mult mai nesigură, fiindcă de multe ori atârână numai de copist dacă poezia se împarte în strofe ori nu. Iar numărul strofelor nu-l păstrează nici măcar Balassa.

IV.

Ne mai poate interesa o întrebare în legătură cu acestea: în ce măsură a cunoscut Balassa limba română?

Ioan Rimay, rudă și discipol al lui Balassa, poet însemnat și el, a indicat, în urma legăturilor lui personale cu Balassa, că, în afară de limba lui maternă, Balassa a mai vorbit limbile: latină, italiană, germană, polonă, cehă și turcească. Nu arată deci că Balassa a vorbit și limba croată și română, deși avem de la dânsul trimiteri și la cântece în aceste limbi.

Este cu puțință ca Balassa să nu fi vorbit limba română, ci numai să o fi înțeles. Este însă mai probabil că vorbise tot atât de bine și pe aceasta ca și pe celelalte amintite de Rimay; Rimay n'a stăruit să pomenească și limbile română și croată, fiindcă acestea depășeau sfera lui de interes. Pe de altă parte, avem și motive de a crede că Rimay a uitat, în înșirarea limbilor vorbite de Balassa, să pomenească și de cea română.

Balassa a petrecut un an întreg în Ardeal. În această vreme, firește, a trăit în mijlocul Maghiarilor, în societatea lor. A trebuit însă să se fi interesat și de poporul român, de limba și poezia lui. Timp mai îndelungat a petrecut în jurul Pasului Craiului, la Alba-Iulia și la Mediaș. Pretutindeni i s'au ivit multe ocazii de a auzi vorbă românească și de a-și însuși limba aceasta. Pe semne și-o însușise, doar eră tânăr, la vrâsta, în care o limbă streină și-o poate însuși într'un an chiar și cel ce n'are talent deosebit pentru limbi și nici un interes special pentru ele. Într'un an o limbă „se lineste” chiar și de un om mai puțin talentat.

În sufletul lui Balassa însă a trăit un interes viu. Nu numai că s'a lipit de el limba română, ci a și studiat-o înapoi, ca să vadă cum se desvâluie sufletul român îndrăgostit, cum sânt cântecele de iubire la Români. Avea nevoie de aceasta pentruca să întrebuițeze și aceste cântece la exprimarea ușoară și impresionantă a propriei lui iubiri și zburciunări. Cu talentul lui pentru limbi, admirat și de Rimay, a putut să învețe românește într'un an.

A și învățat bine, așa de bine, încât își aducea aminte chiar și după mai mulți ani, nu de câte un cuvânt izolat, ci de câte un cântec întreg. Înaintea poeziei de supt no. XXXIV., cel ce a înjghebat manuscrisul observă: Pe cele ce urmează de aici încolo, le-a făcut Balassa pe de oparte cât timp a ținut căsătoria lui, pe da alta după ce s'a divorțat de soția lui (p. 286 din ediția lui Szilády). Din aceasta rămâne de dovedit că acel cântec de supt no. XXXV., compus după motivul românesc, l'a scris ori în vremea cât a fost căsătorit, ori—și aceasta e mai probabil — după divorțul său. Prin urmare, nu în timpul cât a stat în Ardeal, când a fost neînsurat, ci cu mult mai târziu. Balassa a stat în Ardeal la 1575—76, iar căsătoria lui — în timpul căreia, ori după care și nici decum înainte de ea, a scris cântecul de supt no. XXXV., — n'a avut loc decât în prima zi a Crăciunului 1584, în cetatea din Sárospatak, prin urmare cu aproape zece ani după șederea lui în Ardeal. Data compunerii poeziei de supt no. XXXV., e și mai târzie de cum ni-o arată manuscrisul, poate este după despărțirea sa, care a fost anunțată bisericește în 1588, deși de un an și jumătate el nu mai trăia împreună cu soția sa.

Potrivit acestora, un lucru e absolut sigur: cântecul de supt no. XXXV, compus după un motiv românesc, nu s'a făcut în timpul cât a șezut în Ardeal (1575—76), ci mai mulți ani după aceasta. Ar fi extrem de greu să-ți aduci aminte de o poezie streină și de particularitățile ei ritmice după mai mulți ani, chiar după un deceniu atât de bine, încât să-ți-o poți lua de model la compunerea unui cântec, dacă nu cunoști precis poezia însăși și limba ei. Dimpotrivă, Balassa a trebuit să vorbească românește corect și curgător în zilele șederii sale în Ardeal. Numai astfel se poate pricepe cum de i-a răsunat în urechi răspicat cântecul voios românesc învățat în Ardeal, chiar după un deceniu de la

plecarea lui de acolo. Căci e aproape sigur și aceea, că părăsind odată Ardealul, nu i se ma oferă nici un prilej de a auzi graiu viu românesc și de a conversa românește.

Va trebui deci să admitem că unele dintre cântecele populare române, fie prin melodia lor atrăgătoare sau prin frumusețea conținutului lor, erau cunoscute în cercurile aristocrației maghiare din Ardeal. Balassa, în timpul șederii sale în această provincie (1576), cu interesul său pentru exprimarea poetică a sentimentelor de dragoste, a fost atras de poezia poporului român, iar cu talentul său remarcabil pentru limbi, a învățat românește atât de bine, încât după mai mult de zece ani s'a putut sluji de reminiscențele sale de limbă românească¹.

G. Kristóf.

¹ Pe când se tipărea acest articol a apărut o nouă ediție, critică și completă, a poeziilor lui Balassa. (*Balassa Bálint minden munkái. Kiadta dr. Dézsi Lajos, Budapest. 1923*).

Rândul de la început al cântecului românesc (XXIX) dl Dézsi îl citește: Savu, mă lasă'n casă fata. Firește că astfel s'ar schimbă înțelesul, nu însă și ritmul, care rămâne același, cu două tacturi cu câte patru silabe și care se numește în terminologia prozodiei maghiare *ősi nyolcas* (o. c. p. 694).

La poezia no XXXV, mai observă că la Cluj dna baronesă Kemény Árpád a auzit și ea un astfel de cântec românesc. (p. 708).

Privitor la cunoștințele de limba română ale lui Balassa mai arată faptul — de altfel cunoscut — că prin părțile de acolo umblau în timpul verii păstori români; e foarte cu putință că aceștia se abăteau pe la moșiile familiei B. și că de la aceștia poetul va fi auzit graiu românesc încă din fragedă copilărie. E posibil. Stăruesc însă a crede că poezia populară română a influențat în mod conștient pe Balassa și că cunoștințele de limbă românească și le-a însușit în timpul cât a stat ca prizonier în Ardeal.